



# Příští umělečtí klasikové podle užitkové filozofie

Růžena Vacková

Věru, kolektivní odezva „levicová“ na anketu *Národních listů*, která věc vnitřní učinila věcí zásadní, už by ani nezajímala, kdyby neobnažovala záhyby odpůřčího smýšlení. Nemohli být jasně poznáni z perspektivy dílčího pracovního pole ani v parádní uniformě ze salonů; teprve v polní výzbroji odhalilo se leccos, co nás překvapilo velmi záporně. Ne tak myšlenková náplň, avšak její intelektuální neúroveň. Mnozí se odhalili jako odpůrci, které je možno podceňovat, a to není právě příjemný pocit v dobách, které vybojuvávají mezi lidmi nový řád. Jak objasňovat vlastní hodnocení, opřené o názor transcendentního poslání člověka a jeho nadsmyslnou odpovědnost osobní, lidem, kteří slyšet nechtějí a opakují svá slovíčka jen o chloupek jinak v reáliích a o míle daleko ve východiscích světového názoru? Jak mluvit s lidmi, jejichž dialog se tváří monologicky a obrana začíná z vnitřní zábrany: ty jsi hlupák!? Je to naše škoda, je to zase typicky česká bída dob, které mají střídu nikoli podvojnou, nýbrž pásmovou. Pak ale logika názorové vazby při sobělibém panování jednoho směru se rozpadá. Teď se tak děje s „levicí“. O to rychleji, že je scelovala skutečná filozofie pragmatická, byť odstínovaná, a jak si pochvalovalo *Národní osvobození* s rajskou upřímností, nemíní se této užitkové filozofie vzdát.

Dřeň úpadkovosti dnešního vedoucího kulturního myšlení byla obnažena projevem Emila Filly na známé trudné schůzi protianketní. Litujeme srdečně, že i osobně musíme opustit rámec intelektuální úcty k protivníkovi a že si i Emila Fillu, o němž se říká, že je značně vzdělaný a široce poučený i chytrý, musíme zařadit do oblastí dolinných. Nehledíme-li již k téměř nekulturní politice Mánesa, jejímž je patronem, musíme hledět k političnosti tohoto jeho projevu, který rázem svého hodnocení uměleckých jevů přešel mez osobní. Opíráme se přitom o výňatek z referátu *Národního osvobození* ze 4. února, který nebyl odvolán. Nechceme si počínat „libovolně“, a proto vybíráme právě levicový tisk, jeho okruhu blízký i sdělující patrně intenci autorovu, a článek, psaný levicovým novinářem poučeným a v rámci politického vyznání věcným. Nejde totiž jenom o účelnou polemiku, nýbrž o vážné poznání slepé uličky, do níž vběhlo levicové myšlení ve věcech zásadních. Proto také opomíjíme i všechny temperamentní a improvizované útoky na odpůrce z národa vykázané i táborový tón Fillova projevu. Připouštíme dokonce, že řeč, patrně na místě spuštěná a s patra a nepromyšlená, mohla mít leckteré myšlenkové skoky. Za hodnocení se však odpovídá. A řekl-li tedy Filla, že národními klasiky dne zítřejšího budou: Nezval, Ježek,

Hora, Vančura, Voskovec, Štýrský, tedy tím vyslovil zhodnocující soud. Je v zájmu přesnosti, abychom improvizované řeči nevytýkali ostatní promlčené klasiky, samozřejmě levicové. I úryvek říká dost.

Přejdeme i přes myšlenkový nepořádek této klasické řady. Kdo čte, tak vidí. Podotýkáme své: ano, i nám je Josef Hora umělecky nepopěrná osobnost — a to především proto, že i u Hory v pozeňnaných chvílích z hlubin vyvěrá člověk český a že i z ustrojení jeho formy a výrazu zaznívá projev národní. Je však již v povaze věcí lidských, že tvůrce může být v leckterých oblastech oddělován od vlastní tvorby. Můžeme večer okouzlení číst jeho *Máchovske variace* nebo *Zemi pod horami* — a ráno být příkře dotčeni novinářským projevem téhož Josefa Hory. Je ovšem pravda, že v takto jasných případech se jenom velmi neradi odhodláváme odvěčovat se za podar vzácné chvíle nelitostnou polemikou. Soudíme-li však, že civilní Josef Hora není svými osobními projevy skutečně národu prospěšný, pak nám nezbyvá, než i jemu to říci. Nás to zajisté mrzí víc než jeho, poněvadž vždycky dějinný rezultat bojů dá za pravdu jeho — básním. Budeme proto v nepravu, ačkoli možná právě polemický počín podle *naší víry pomůže připravit básníku Josefu Horovi generaci, která bude ještě schopna ho poctít*. Proto půjdeme leckdy i proti Josefu Horovi, bude-li on protimyslně podporovat směry, které máme nikoliv za myšlenkově vývojové, ale naopak za odduchovňující.

A teď jiný Fillův příští klasik: Vítězslav Nezval. Nepopíráme, že Vítězslav Nezval je význačným českým básníkem. Že bude umístěn, je jisté; pochybnější však je — kam. I ve stupni typologické oblasti. Jeho tvorba je klikatá. Velmi mnoho z jeho děl má pečeť náhodnosti a příležitostné soudobosti. Nezval jako typ instinktivního a tryskajícího nadání, které nevybírání místo dopadu, může být dneškem nelibě snášen jako básník. Pochybujeme, bude-li jeho profil klasický pro budoucnost a nebude-li například jenom občas ve zvratu slohů obnovovaným jménem. Je tedy již tady Fillovo hodnocení hozeno s velmi libovolným gestem. Fillův soud však dále nastoupil ve strettě dolů.

Jen o jednom ještě jménu může býti vážně uvažováno: Vladislav Vančura. Avšak i on již je sporný podle vkusu osobního a slohového, třebaže věříme, že se jeho jméno objeví zde či onde v Rukověti české literatury našich potomků.

Avšak: Ježek, Voskovec, Štýrský? Což je Emil Filla skutečně politicky již tak zaslepen, že sděluje svou klasickou řadu podle stolní příslušnosti? Jaká zde vůbec mohla být jiná sudidla?

Slyšme dobře, koho to kdysi tvrdý bojovník za sloh a významná osobnost významné generace ve svém zaslepení kandiduje za národní klasiky: mladého ještě skladatele z Osvobozeného divadla, jehož šlágry mají jedinou kontinuitu s českou hudební tradicí, totiž kontinuitu závislosti, která by leckdy mohla být nazvána jménem velmi nelichotivým. Voskovce, jehož herecká — i pokud víme autorská — tvořivost ze vtipu škamny narostla zatím ke klaunskému typu dramatického umění. A označujeme-li Filla z malířů za klasika Štýrského, jehož vznět kypí nyní v nelibě hračkařských montážích, které nemohou být pojaty do žádného malířského slohu a snad ani nečeskoslovenského surrealismu — pak prosíme ostatní malíře za odpuštění, že se nám chce vůbec polemizovat s Fillou. Je to už nedůstojné, kdyby nebylo příznačné, kam může přivést ducha i filozoficky školeného spolková endogamie nápadů.

Přece nemohl myslet Filla ani reklamně vážně takovouto stupnicí osob. Myslel-li, pak podal doklad, kam směřuje umění a umělec, který se spokojuje autoritativní výší ve společnosti. Skutečně — k tuposti hodnotícího citu.





Nemyslí-li to tak a vyslovoval-li jen jakoby pro reklamní plakát jména náhodně přichozí, pak jsme donuceni k zápornému úsudku o mravní závažnosti jeho soudů a o jeho sebeúctě. Propříště již nemůže být brán vážně.

Ještě trapnější je však obecnost takových jevů na levici, která se nás dotýká proto, že mnozí začínají mluvit v podobných souvislostech o národním umění a že patrně doufají, že jejich uznaná obratnost péra a sešranost koterie uvede je znovu v novém slohu na místa vůdcovská, z nichž sestupují pro svou nedbalost. Leč kde selhává podstata myšlení, selhává i logika, jak ukázalo Fillovo třídění, a přestává i přirozená autorita. Je marná námaha působit sugestivním dojmem na znedůvěřivší již lid, že dnešní „pravice“ nechce vidět skutečně národní a duchovní hodnoty, vytvořené i tou generací, jež je řízena filozofií, jak si říkají, užitekovou. Ba, víme dobře, kde jsou a kde je jejich vývojová mocnost. Víme však také dobře, kde je rozklad i rozpad umělecký: tam, kde ke každému jevu a myšlence je zaujímán účelový a dočasný poměr, bez zkoumání jiné podstaty než exploatační. Neděláme lehkomyšlných kandidátek příští národní klasičnosti; je to duchovně neúčinné. Jména těch, jichž si ceníme za vývojové, se vyskytnou v jiných pohovorech, vážně odměřovaných.

*Tak 1, 1937, č. 4, 19. 2., s. 89–90.*